

1755, 9
100
DISSERTATIO INAUGURALIS

DE
LEGIS MOSAICAE
VALORE HODIERNO 10

QUAM
CONSENSU ILLUSTRIS FACULTATIS IURIDICAE
PRAESIDE

VIRO ILLUSTRIS EXCELLENTISSIMO AC CONSULTISSIMO
D. IO. AVGVSTO HELLFELD

SERENISS. DVCI SAXO-GOTHANO ET ALTENB. A CONSIL. AVI.
PROFESS. PANDECT. ORDIN. CVRIAE PROV. FACVLT. IVRID.
ET SCABINAT. ASSESSORE H. T. FACVLT. IVRID.

DECANO

PRO GRADV DOCTORIS

D. XVII. SEPTEMBR. AN. MDCLV.

IN AVDITORIO IVRECONSULTORVM
CONTRA DVBIA ERVDITORVM DEFENDET

AVCTOR

GEORGIVS GOTTLIEB WAGNERVS

CIVIT. SANGERHVS. SYNDICVS.

VIENAE LITTERIS SCHILLIANIS. 6)

imo,
Iuris
lac.

S

DISSERTATIO THEOLOGICA

DE
LEGIS MOSAICAE
VALORE HODIERNO

AVGVSTO HELFFED
D. IO. AVGVSTO HELFFED
VRO ILLVSTRI EXCELLENTISSIMO AC FORTISSIMO
CONSENSV H. ILLVSTRIS SACR. THEOLOG. FACULTATIS
P. R. A. S. A. E.

PRO GRADU DOCTORIS
IN ABBATIA PARACONSULTORVM
GEORGIVS GOTTILB. WAGNERVS
AVCTOR

LEONAE LITTERIS SCHNEIDERIANIS

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
LEGIS MOSAICAE VALORE
HODIERNO.

§. I. *Generalis iuris divisio.*
Ius omne est vel diuinum vel humanum.
Illud rursus in naturale et positivum
diuiditur. IUS NATURALE est, quod
ex natura humana mediante recta concipitur ratione.
POSITIVUM vero vocamus, quod ex arbitrio superioris
est constitutum.

A

§. II.

DISSERTATIO INAUGVRALIS

§. II.

Ius diuinum positium naturali non repugnat.

Vtrumque ius et naturale et positium diuinum vnum eundemque habet auctorem, Deum nempe. Sicuti vero a sapientissimo ac perfectissimo omnium rerum moderatore omnes imperfectiones et sic quoque contradictiones longe sunt remotae; ita quoque in eius legibus contradictiones statuere, summum esset nefas.

DE LEGIS MOSMICE VALORE §. III.

Sed illud magis determinat.

Quum igitur ius positium diuinum iuri naturali contrarium esse nequeat (§. II.); illud vel conuenit iuri naturae, vel ea, quae iure naturae non satis sunt determinata, magis determinat. Huiusmodi determinationes, prout VLPIANVS in L. 6. D. de iustitia et iure loquitur, fiunt vel addendo vel detrahendo. Additur aliquid iuri naturae per ius positium, dum ea, quae iure naturae sunt sancita, malis propositis maioribus magis prohibentur, vel praecipuntur, aut
solemnia

solemnia quaedam in actu expediendo adhibenda praescribuntur. Detrahitur vero legi naturae, vel iubendo actus hominum arbitrio relictos, vel eos interdicendo.

§. IV.

Ed, quod Deus pro statu reipublicae iudaicae sapienter eger.

Ea prae omnibus populis Iudaeorum erat felicitas, ut eorum rempublicam ipse Deus, tamquam rex et princeps, immediate regeret, eamque suis ordinaret legibus. Sicuti vero prudentia legislatoria in eo potissimum se exserit, ut in determinandis naturae legibus rationem habeat status, in quo huiusmodi leges obtinere debent, easque pro génio populi et diuersis status relationibus accommodet; ita quoque supremus et omnium prudentissimus legislator Deus suas pro reipublicae iudaicae statu tulit leges.

§. V.

Legis Mosaicæ definitio.

Aliud ius posituum diuinum, quam quod in sacro continetur codice, ignoramus. Praesertim vero huc spectat LEX MOSAICA, quæ est *complexus pro-*
positio-

positioinum obligatoriarum a Deo Iudaeis per Mosen promulgatarum.

§. VI.

Legis Mosaicae diuisio in vniuersalem et particularem reicitur.

Variae huius legis a Ictis traduntur diuisiones. Et primo quidem legem positiuam diuinam vel vniuersalem vel particularem esse adfirmant. Alii vero de existentia legis diuinæ vniuersalis dubitant a). Nec sine ratione, si notioni huius legis curate inhaeremus. Est enim ius positiuum vniuersale, quod ex arbitrio Dei constitutum omnes omnino homines obligat. Duo igitur huius iuris sunt criteria. Primo, vt omnes omnino homines, in quocunque terrarum angulo existentes, obliget. Deinde, vt ex arbitrio Dei fit constitutum, ideoque ex recta haud cognoscatur ratione, sed de eo ex promulgatione constet, quae, si ius vniuersaliter obligatorium esse debet, vniuersaliter quoque facta sit, necesse est. Iam vero tale ius, in quod haecce cadunt criteria, et cuius vniuersalis existat promulgatio, non habemus. Nam aliud ius diuinum positiuum, quam

quam quod in sacro codice publicatum legimus, ignoramus. Huius vero codicis, nunquam facta est promulgatio vniuersalis, et inde quoque vniuersalis legum, in eo existentium positiuarum, deficit obligatio. Solummodo Iudaeis originarie hic codex est publicatus. Horum vero republica florente nulla fere cognitionis litterarum sacrarum vestigia apud alios obseruamus populos. Notum est, Iudaeos purioris religionis arcana sibi ipsis seruasse, contempto cum aliis gentibus vitae et negotiorum commercio. Postquam sacra per Christum sunt purificata, sanctiores Christi nuntii plures quidem regiones permigrarunt, et sacri codicis notitiam ad multos pertulerunt populos; ast quisnam adfirmaret, apostolos omnes terrarum angulos adiisse, et vbique sacra publicasse oracula? Potius nostra aetate multae extant gentes barbarae, iura in sacro codice praescripta positiua plane ignorantes. Harum maiores vel nullam plane acceperunt notitiam sacri codicis, vel si quoque illa ad eos peruenit, posteris illam seruare neglexerunt. Negligentiam vero maiorum posteris in ignorantia viuentibus inuincibili, imputare, summae,

quae in Deo est, bonitati et iustitiae haud conueniret. Hinc deficiente vniuersali publicatione, deficit quoque ius vniuersale posituum.

a) Disceptatum est de existentia huius iuris, cum STEPHANVS CVRCELLAEVS de esu sanguinis inter Christianos libellum in vulgus emitteret. Postea THOMASIVS hanc doctrinam magis illustrauit, qui tamen sibi ipsi non satis constat. Nam in fundamentis iuris Naturae et Gentium reiecit hanc diuisionem, quam rursus in iurisprudentia diuina probat. At ex causis retractationis, quas ipse affert THOMASIVS, satis patet, cum ius posituum vniuersale forsan serio haud probasse. Nam in prooemio iurisprudentiae diuinae §. 20. ingenue faterur: *Sine ope legis cuiusdam vniuersalis, quae simul positua sit, necesse esset, orthodoxas sententias de turpitudine Polygamiae, prohibitione incestus etc. vel miserando more contra aduersarios earundem profiteri, vel abstinere a decisione grauissimarum controuersiarum.* THOMASIVS itaque defendit orthodoxas, quas vocat, doctrinas ideo, quia Deus vniuersaliter easdem determinasse dicitur, et assumit vniuersalitatem huius legis positivae, quia alias orthodoxae doctrinae defendi haud possunt. Hic habes, qui nihil probat, in argumentando circulum.

§. VII.

et obiectio remouetur.

Sunt quidem, qui vniuersalem legum Mosaicarum obligationem ex eo defendunt, quod Deus barbaras gentes ex felicissimis illis regionibus, quas Iudaeis assignauerat, ideo eiecerit, quia secundum leges Mosaicam vitam suam non instituerant; id, quod nullo modo fieri potuisset, si hisce legibus a Mose expositis conuenienter agendi obligatae haud fuissent. Ast paulo adcuratius si quis verba Dei perlegerit; statim quam plurima, ob quae hae gentes expulsae sunt, crimina naturaliter turpia esse videbit a). Et naturalis haecce actionum turpitudine, quum incolis terrae sanctae ex recta ratione satis esset nota, ut ab huiusmodi criminibus abstinere, naturaliter erant obligatae. Quod cum fecerint, vltimus scelerum vindex Deus iustissima earum extinctione, quam graue sit leges naturales violare, in conspectu Iudaeorum demonstrauit.

a) Sunt enim crimina, ob quae Deus barbaras gentes expulsi, et quae *Leuit. XX. Deuteron. XVIII.* aliisque locis
recen-

recensentur, idololatriæ, scortationis, adulterii aliorumque
 scelerum, natura talium, variæ ac nefandæ species, de
 quibus Deus vers. 12. clarissimis verbis dicit: *um solcher
 Greul willen vertreibt sie der Herr dein Gott für dir her.*

§. VIII.

*Nec placet peruulgata legis Mosaicæ in Ceremonialem forensẽ
 et moralem diuisio.*

Praeter ea non ignoramus popularem istam Legis
 Mosaicæ in Ceremonialem, forensẽ et moralem di-
 stinctionem, ast fundamento suo plane destitutam.
 Nam etsi rectam ab obiecto fieri posse distinctionem
 concesserimus; horum tamen in terminorum expli-
 catione viri iique eruditissimi ita colliduntur, vt quod-
 nam Mosis praeceptum ad hanc vel illam praefertim
 moralem legem pertineat, nemo certo definire audeat.
 Sunt enim leges omnes leges morales.

§. IX.

*Attamen Legis Mosaicæ in naturalem et positivam tolerari
 potest diuisio.*

Equidem haud negamus in Lege Mosaica multas
 contineri propositiones, vniuersaliter obligantes. Ast
 hae

hae non positiui, sed naturalis iuris sunt. Sic totus Decalogus, nisi tertium fortasse praeceptum aliquid positiui admixtum *a)* habeat, est iuris naturalis, ideoque vniuersaliter obligans, ac nullus titulus ab eius obligatione homines liberat. Hinc alij legem Mosaicam diuidunt in naturalem et positiuam. Quae diuisio, quamuis non satis curata sit, si recte explicatur, tolerari potest.

a) Constat quidem ratione duce vnicuique, quod Deus ab hominibus, negotiorum strepitu vacuis, determinata ratione coli debeat, et quod hominum vires, laboribus exhaustae certo tempore requie opus habeant; Sed, quod ad vtrumque septima semper dies destinata sit, nemo, nisi ex sacri codicis praecepto intelligit, ideoque haec tertiae decalogi legis determinatio positiua est.

§. X.

Dissertationis thema.

Legem Mosaicam vel naturalem vel positiuam esse ex §. antecedenti discimus. De prioris valore hodierno in praesentiarum dicere animus non est, quia homines, statum ciuilem ingressi, et naturam et rationem, quae immutabiles sunt, retinuerunt, ideoque

B

de

de usu eius, quod recta ratio ex natura cognoscit, in statu civili dubitari nequit a). De positiva ergo lege diuina eiusque valore hodierno, vt quaedam exponantur, operae pretium erit.

- a) Distingunt quidem Doctores inter ius Naturae permissiuum et praeceptiuum, et prius per leges civiles in re publica mutari posse, statuunt; Ast sunt haec solummodo eorum, quae ius Naturae hominum arbitrio indeterminata relinquit, pro ciuitatis salute determinationes, quae ipsum ius Naturae non immutant. Sic e.g. ius dominia acquirendi, pacta ineundi, est Legis Naturae permissiuae et potest tamen imperans modos determinare, quibus nec dominia acquiri, nec pacta iniri debeant, pro vt apud Romanos dominium absque traditione haud acquirebatur, nec pacta valebant, nisi causa subesset civilis.

§. XI.

et diuiso.

Lex Mosaica determinat ea, quae iure Naturae non satis determinata sunt (§. III.). Huiusmodi determinationes fieri possunt vel ratione modi, quo Deus a Iudaeis coli voluit, vel ratione obligationum a ciuibus erga se ipsos vel alios obseruandarum. Si prius oritur Lex Mosaica, ECCLESIASTICA, quam alii

CERE-

CEREMONIALEM, dicere malunt. Si posterius, legem vocamus POLITICAM, seu, vt aliis placet, FORENSEM. De vtriusque valore breuiter agere constituimus.

§. XII.

Axiomata.

Ex principiis hactenus expositis, sua sponte sequitur

I. Legem Mosaicam esse diuinam (§. V.)

II. Legem Mosaicam ecclesiasticam Iudaeorum esse (§. XI.)

III. Legem Mosaicam politicam mutatis circumstantiis mutari debere (§. III. XI.).

§. XIII.

Legem Mosaicam retinere consultum est.

Ex primo paragraphi antecedentis axioma te di-
scimus, omnes Leges Mosaicas sub suis circumstantiis
esse sapientissimas. Si ergo nosmet cum Iudaeis colla-
turi easdem determinationes in amborum circum-

stantiis colligimus; consultum omnino erit, ut etiam Legem hanc Mosaicam hodie valituram esse, statuamus.

Quum itaque nefandum Sodomiae scelus iure divino a) ultimo supplicio notetur; eandem poenam noua lege et sapienti cogitatio in id sanciuerunt legislatores b). Et quum neque hodie alia poena, nisi talionis ad coercendos dolosos homicidas, experientia teste, sufficere videatur; pari sapientia legem hanc Mosaicam: *Qui hominis sanguinem effundit, eius sanguis iterum effundi debet*, renouarunt nostri principes. Sic denique in Saxonia Electorali c), Ducatu Saxo-Gothano d), et Altenburgico e), nec non in terris Hennebergicis f), Brandenburgico-Culmbacensibus g), aliisque pluribus; poena adulterii, lege Mosaica b) capitalis, nouis legibus repetita est; quae tamen in terris Isenacensibus et Vinariensibus non obseruatur.

a) *Leuit. XX. v. 15.*

b) *Const. crim. Car. art. 116.*

c) *Const. Aug. Elect. XIX. part. IV.*

d) *Landes-Ordnung de anno 1695. tit. 10. pag. 239.*

e) *Landes-Ordnung de anno 1742. tit. 10. p. 286.*

f) *Ordina-*

f) *Ordinatio provincialis in terris Hennebergicis Lib. VIII. tit. 2.* distinguit, vtrum adulterium prima et secunda, an tertia vice perpetratum sit. Si prius criminis huius poena in carcere et infamia; si posterius in ultimo supplicio consistit. At in terris Meiningensibus singulari constitutione BERNHARDI ducis poena capitalis est approbata. Adiuncta est haec constitutio *Ordin. Prouinc. Henneb. p. 246.*

g) *Corpus constitut. Brandeburgo - Culmbacensium Cap. VIII. Sect. II. Error. 147. P. 257.*

h) *Leuitic. XX. v. 10.*

§. XIV.

*Imo, an eadem apud nos, vti apud Iudaeos, adsit ratio,
Princeps determinat.*

Si apud nos eadem, quae in Iudaeorum republica erant, circumstantiae existunt; consilii est legem retinere Mosaicam (§. XIII.). An vero apud nos eadem sint circumstantiae, quae huic vel illi legi Mosaicae occasionem praebuerunt, imperantis arbitrio determinatur, qui tamen a Lege Mosaica non temere, sed probe omnibus consideratis circumstantiis ex ratione recedat sufficiente. Quamuis enim ii, qui in ciuitate legislatoria gaudent potestate, in legibus, quas statui reipublicae conuenire credunt, ferendis, externae liber-

tate vtantur haud circumscripta; illi tamen obligantur, leges ferre optimas et sapientissimas. Quales cum sint leges diuinae, si eadem apud nos, vti apud Iudaeos circumstantiae existunt, legislatores christianos in conscientia adstrictos putamus, ne temere leges, Mosaicis contrarias, ferant a).

- a) Hinc potentissimus Rex Borussiae, quamuis omnes matrimoniorum ob consanguinitatem seu affinitatem factas prohibitiones humanas sustulit, sapienter tamen retinuit illas prohibitiones, quae ob consanguinitatem seu affinitatem in Lege Mosaica expresse sunt factae.

§. XV.

Si autem ratio vel plane ignota vel dubia, mutatio Legis huius Mosaicae fieri poterit.

Legislatores a legibus diuinis positiuis non temere quidem, aut existente causa sufficiente salua conscientia recedere queunt (§. 14.). Inter huiusmodi causas referri quoque potest illa, quum ratio Legis Mosaicae vel plane ignota, vel valde dubia est, eiusque dispositio pro statu nostrae reipublicae admodum dura videtur. Sic filiabus stupratis poenam lapidationis iure Mosaico

Mosaico *a)* fundatam, non dicitant legislatores nostri. Sic homines Sabbatho, operas suas agentes, poena mortis olim *b)* praescripta, non adficiunt. Sic adultervis extra Saxoniam raro mortis poenam contra legem Mosis *c)* minant. Sic coitum cum menstrua, a Mose mortis poena *d)* notatum, plane impunitum relinquunt legislatores nostri. Sic adcuratissimam talionis poenam, Iudaeis *e)* olim dicitatam, noua lege haud repetierunt imperantes, et quae sunt reliqua.

a) Deuter. XXII. v. 21.

b) Exod. XXXI. v. 15.

c) Leuit. XX. v. 10.

d) Leuit. XX. v. 18.

e) Leuit. XXIV. v. 19-20.

§. XVI.

*Lex Mosaica ecclesiastica erat Iudaeorum, ideoque eorum
statui conueniebat.*

Secundum axioma (§. XII.) nos docet, quod lex Mosaica ecclesiastica Iudaeorum sit. Ratio, cur Deus simplicem cultum et more pene christiano a maioribus peractum, tempore Mosis commutauit, et Iudaeos

Iudaeos tanta rituum multitudine obruit, in eo populi huius statu, quo olim vixit, potissimum querenda est. Vixit populus in feruitutem detrusus sub miserrimo Aegyptiorum iugo. Horum, tanquam dominorum suorum aliarumque gentium adiacentium cultus idololatriæ splendore, rituum varietate, luxuum dulcedine diuturna consuetudine ita capiebantur, ut aduetam eorum omnium memoriam planè exuere non possent. Sic, expulsis licet gentilibus, tamen in ipso Dei conspectu in deserto numinis et cultus formam ab Aegyptis mutuati, et aureum vitulum more Dei venerati sunt *a*). Ne igitur Iudaei, superstitionis Aegyptiorum ritibus, a vera religione abhorrentibus, adueti, in similes inciderent ritus idololatriæ: factum est diuina prudentia, ut solemnitates religiosas, ab omni superstitione puras, praescripserit, quibus indomitam Iudaeorum gentem ab effusa gentilium aemulatione et idololatria quodammodo reuocatam in se conuertere voluit *b*). Deinde et Patrum et omnium eorum salus in Christo, quem venturum variis figuris adumbrabat legislator Deus, ponebatur. Leges itaque, ut huic quoque magno fir-

turae

turae felicitatis operi conformes, idque praefagientes a Deo Iudaeis darentur, necesse erat.

a) *Exod. XXXII. v. 4.*

b) Legem ceremonialem primario traditam fuisse in remedium idololatriae inprimis Aegyptiacae fufus demonstrat SPENCERVS de *Legibus Hebraeorum ritualibus Lib. I. C. I. Sect. II.*

§. XVII.

Quo statu hodie cessante, cessat lex ipsa.

Quum autem nunc non solum Christus, quem hucusque ritibus significatum adorabant Iudaei, venerit, et omnes hosce modos, quibus cultus ille Dei inuoluebatur, sustulerit; sed etiam purior deinde Christianorum coetus non tam effrenato impetu in damnandos barbararum gentium mores rueret; tam arctis pietatis obsequiique limitibus, uti Moses praescripserat, opus amplius non erat, et ideo nouae longeque feliciores determinationes rationi istae, qua Deum veneramur, a Christo Apostolisque dabantur. Determinata, qua Deum veneramur, ratio, audit religio (Illustr. ENGAV §. 1. *Iur. Canon.*). Ergo religio lege Mosaica descripta hodie exerceri nequit.

C

a) Quic-

a) Quicquid iraque rationem, qua Deus coli debet, non determinat, nec ad legem ecclesiasticam pertinet. Peccant iraque Catholici, qui publica ciuilia et forensia negotia, quibus peccatum inest, vel iuramentum accedit, legibus ecclesiasticis determinare non erubescunt. *c. 13. X. de iudiciis.* In omnibus profecto negotiis et contractibus alter laedi, et omnibus iuramentum accedere potest; ecclesia ergo hocce titulo, si sese recte haberet, cuncta negotia, exemplo matrimonii, ad se trahere valeret.

§. XVIII.

Id quod specialius determinatur.

Quum igitur ratio, qua Deum olim coluere; praecipue ita determinaretur, vt populo in Clerum et Laicum diuiso, inter priorem Pontifex Maximus responsionem Dei et eminentem dignitatem prae se ferens, primum pro suis, dein pro populi peccatis, reliqui sacerdotes et Leuitae omnes sacrificia sua, vbi pridie a Venere abstinuerant, in altari solemniter peragerent, posterior autem populus multas futurae felicitatis umbras, quibus cultus diuinus inuoluebatur, sequi, ac sacerdotibus et Leuitis decimas ex singulari ratione a) per-

persolvere deberet; sequitur, ut haec omnia ad nostrum cultum diuinum adplicari nequeant.

a) Deo olim ex voto, uti Iacobus *Genes. XXVIII. v. 22.* et Regi loco tributi, (*Illustr. ENGAV. Proleg. Iur. Can. §. 9.*) decimas consecrauerunt. Quia nunc Deus in Democratia et Deus et Rex a Iudaeis adoraretur; ex utroque decimas sibi reseruat sacerdotibus et Leuitis ideo assignauit, quia his inter fratres suos nullum peculiare patrimonium reli-
 Quam erat *Numer. XVIII. v. 20. et 21.*

§. XIX.

Et ad Catholicorum ecclesiam adplicatur.

Hisce principiis toto agmine obuiam quidem eunt, aut quo iure, hi ipsi videant, Catholici. Adhuc enim hodie populum in Clerum et Laicum diuidunt, imo posteriorum reipublicae nouam priorum rempublicam nouo ausu super addunt a). Pontificem maximum omnibus sanctitatis ac dignitatis titulis superbientem, ac non pro suis, sed sine peccatis pro toto orbe Christiano excogitata sacra peragentem, adorant. Reliqui Clerici hostias et missas tanquam sacrificia in altari consecrato de die in diem solemniter peragunt,

C 2

ideo-

ideoque per omnes vitae dies a Venere abstinere, et sub lege caelibatus gemere tenentur. Laici sine vilo ingenii sui exercitio imperans Clericorum agmen sequi, atque iis decimas variique nominis reditus, licet amplissima iam dum inter fratres suos patrimonia obtineant Clerici, presso pede offerre coguntur.

- a) Licet ecclesia sit collegium aequale in republica, ideoque sub principe existens (ill. ENGAV *Proleg. iur. Can.* §. 39.) nihilo fecius Catholici rempublicam in republica fingunt, et forum ecclesiasticum, inani distinctione excogitatum, foro seculari anteponunt.

§. XX.

Lex Mosaica politica est contingens.

Tertium (§. XII.) axioma nos de contingentia Legis Mosaicae politicae conuincit. Contingens enim tunc est lex, si mutatis circumstantiis contraria priori propositio obligatoria sanciri debet. Quum igitur status noster politicus multis determinationibus a Iudaeorum illo differat; sequitur, vt Legi Mosaicae politicae hodie multas contrarias Leges constituere possint et debeant Legislatores.

§. XXI.

§. XXI.

Ergo mutabilis.

Patet inde differentia inter valorem Legis Mosaeicae ecclesiasticae et politicae hodiernum. Prior nullo (§. XVII.) posterior certo modo (§. XX.) valere potest. Poterit ergo secundum circumstantias legislator homicidae, mortis poena Lege Mosaeica digno, vel capitalem, vel mitiorem poenam irrogare *a*). Polygamiam iure Mosaeico permissam *b*) prohibere, et necessitate reipublicae suadente rursus permittere. Diuortium, Lege Mosaeica facile concedendum *c*) ad certas causas restringere, in quibus tamen determinandis ad Christi verba *d*) potissimum respiciat. Immo, ut verbo multa complectar, omnes Leges Mosaeicas positivas sub ea, quam §. XIV. suppeditavi, limitatione permutare potest imperans.

a) Inde in antiquis iamdum Germanorum legibus, quamvis Christianorum sacris addictos habeant autores, poena mox pecuniaria, mox capitali notantur homicidae. Sic illustr. a LVDEWIG *Reliqu. Tom. IV. p. 180.* Diploma de anno MCXCI. adduxit, ubi legitur: *Si ministerialis unum de sa-*

mulis occiderit, compositionem cum Aduocato faciat LX denariorum et ecclesiae hominem restituat. Sic illustr. HEINECIVS *Iur. Germ. Lib. II. Tit. XXVI.* Leges in Frisia seculo XIV. latas adduxit, quibus cautum, ut quicumque Laicum occiderit in septuplum iudicibus et heredibus condemnetur. Sic SCHILTERVS *Exercit. XLIX. §. CXVII.* locum statuti Ilmenfis oppidi Thuringiaci anno MCCCL scriptum, attulit, in quo haec de homicidio sanctio occurrit: *Wer den andern zu Todte schlet, der sal geben zwei Pfund an dy Stadt, und sal ein Jahr rümen.* E contrario capitalem poenam minant IVS PROVINCIALE SAX. *Lib. II. Art. XIII.* verbis: *Alle Moerder soll man radebrechen - - die einen man schlagen und fahen, den soll man allen die Haeupter abschlagen.* Et IVS PROVINC. SVEVIC. *cap. CXIV.* verbis: *All moerder, die sol man all radbrecchen - - - Wer ainen man ize rod flecht, oder in beraubet, den sol man allen das Haubt abslaben.* Ceterum prolixius consuli possunt. L. *Baiuuar. rit. III. Anglon. I. I. Fris. I. I. Longob. I. 3. 9. II. L. Sal. XXVIII. XXXVIII. XLIV. seq. L. Ripuar. VII. seq. L. Alam. LXVIII.*

b) Permitti posse polygamiam ex eo probare, voluerunt viri iique eruditissimi, quod primo lex naturalis, nisi mediante pacto quis vni solummodo se addixerit uxori, vel se suumque

que statum reddat imperfectiorem, Polygamiae non obster, *deinde* quod viros eosque sanctissimos eidem dediros esse relatum legamus, et *denique*, quod Deus ipse 2. Sam. XII. v. 8. multas vxores Dauidi inter benedictionem suam retulerit. Vid. tamen LEYSER. *Spec.* CCXCVII. *med.* X. Maiorum nostrorum Christi sacris nondum addictorum, de Polygamia principia TACITVS de moribus Germanorum cap. XVIII. sistit, verbis: *Quamquam seuera illic matrimonia nec ullam morum partem magis laudaueris. Nam prope soli barbarorum singulis vxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui, non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.*

e) Deuteron. XXIV. v. 1.

d) Matth. V. v. 32.

§. XXII.

Continuatio Sphi. antecedentis.

Terra Israelitarum, si ingentem incolarum numerum respexeris, admodum angusta erat. Agri familiae cuidam forte prima acquisiti, aut innumeris diuisionibus minuebantur, aut, deficiente posterorum multi-

multitudine, in vnum coalescebant. Nummis ac mercatura non adeo diuites florebant *a*). Non itaque mirum fuerit, tenuioris fortis homines vel miserrimam vitam acturos, vel inopia prorsus perituros esse, nisi eorum ipse Rex et Deus Israelitas suos, vno sanguine vna eademque potenti manu in tantum populum cretos, aequali felicitate beatos esse voluerit *b*). Vt itaque frater, etsi inops, cum alio viuere, suisque rebus; quanquam oppignoratis, vti possit *c*); Deus expressa lege vsuram de rebus mutuo datis a fratribus accipiendam prohibuit *d*), et pignora, in securitatem crediti data, ante solis occasum debitoribus restitui iussit *e*). Cui legi, etsi more suo seuerè inhaereat Ius Canonicum *f*) nostri tamen Legislatores, quum ciues suos in longe aliis circumstantiis viuentes videant, vim suam contrariis legibus *g*) sapienter adimerunt. Sic, licet Deus in filium, parentibus maledicentem *h*), vel saltem eorum nutui non obtemperantem *i*) disertis verbis capitalem poenam statuerit; nihilofecius veneranda Theologorum Ienensium Facultas anno MDCXL, de eiusmodi filio puniendo consulta *k*), longe aliter respondit,
et

et tales Leges Mosaicas politicas hodie mutabiles, et
 leges nostros minime obligantes esse, contendit.

a) Vid. SPENCERYS, de *Legibus Ebraeorum ritualibus Lib. I.*
 p. 258. seq.

b) Exemplum extat in *Numer. XXXIII. v. 54.*

c) Hasce rationes ipse Deus *Exod. XXII. v. 27.* et *Leu. XXV.*
v. 36 declaravit.

d) *Exod. XXII. v. 25.* et *Deuteron. XXIII. v. 19.*

e) *Exod. XXII. v. 26.*

f) §. 3. et 4. X. de *usufructu*.

g) REG. IMPER. de anno 1600. §. 139. et de anno 1654.
 §. 174.

h) *Exod. XXI. v. 17.*

i) *Deuteron. XXI. v. 18. 19. 20. et 21.*

k) Extat integrum Responsum in *STRUVII Synt. Iur. Civil.*
Exerc. XLIX. Thes. LXXXVIII. ex quo haec solummodo
 memoro verba: *Dass in äusserlicher Bestrafung dieser und
 anderer Uebelthaten die weltliche Obrigkeit ihre gewisse von
 Kayser Carolo V. und sonst geordnete Gesetz und peinliche
 Hals-Gerichts-Ordnung habe, nach welcher sie sich zu richten,
 Gewissens halber aber nicht verbunden sey, nach denen im*

D

Gesetz

Gesetz Mosis dem Jüdischen Volck und Lande gemachten Straf-
Gesetzen præcise und aufs allergnaueste sich zu confirmiren
und zu richten; sntemahl dieselben Gesetz, so man iudiciales
und forenses nennt, größtentheils mit der Jüdischen Poliecy
selbst im neuen Testament aufgehoben, und bergegen die Chri-
sten an die ordentliche Obrigkeit von Christo und den Aposteln
angewiesen etc. inmassen auch Herr Luther hiervon kann
nachgelesen werden Tom. II. Jenens. germ. f. 480.

§. XXIII.

Et dispensabilis.

Quoniam itaque Legislatöres nostri mutatis cir-
cumstantiis contrarias Legi Mosaicæ leges statuere et
possint et debeant; (§. XXI. XXII.) sequitur, vt hoc
ius mutandi Legem, et intuitu totiüs reipublicæ, et
intuitu certæ cuiusdam personæ exercere valeant.
De priori §phis antecedentibus egimus. Posterio-
rem actum dispensationis nomine insignimus. Prin-
cipi ergo ius intuitu Legis Mosaicæ dispensandi vin-
dicatum est a).

a) Ab hocce iure dispensandi fecernendum sedulo est ius poe-
nas lege determinatas suadente causâ mitigandi. Prius legis-

legislatoris et Principis, posterius iudicis prudentis potissimum opus est. Equidem nulla lex ita cruda est interpretanda, ut delicta ex imbecillitate aetatis et intellectus vel plane foruito commissa vno eodemque rigore, ut crimina dolo perpetrata, plectenda esse statuat. Nec in iis pro diversitate circumstantiarum mitigandis Index se Legge praeber clementiorem, aut eandem mutat, vel tollit, vel de illa dispensat; sed solummodo secundum verum moralitatis gradum legem ad casum obuenientem sapienter applicat.

§. XXIV.

An etiam in gradibus prohibitis?

Si verum est, uti equidem sentio, quod, exceptis adscendentibus et descendentibus, Iure Naturali absoluto in nuptiis contrahendis nulli dentur gradus prohibiti *a)*, sequitur, ut prohibitio Mosaica circa nuptias incedas tantummodo secundum circumstantias populi Iudaici ex regulis sapientiae a Deo sit constituta *b)*. (§. IV.) Si hoc, etiam haec lex Mosaica positivae nomine iure suo insignitur (§. IX.) Prono inde alueo fluit, ut etiam hae leges (per §. XX. XXI. et XXIII.) sint contingentes, mutabiles, dispensabiles. Quia vero

rationes huius prohibitionis, quas Deus ex circumstantiis populi Iudaici collegit, hodierno die suo modo ad nos quoque adplicari possunt c); prudentiae legislatoriae omnino erit, gradus in nuptiis contrahendis a Mose prohibitos, etiam apud nos repetita lege prohibere.

b) Ex iudea enim matrimonii omnes illi, qui facultate liberos generandi et educandi gaudent, huius societatis capaces iudicantur, et nullo ex fundamento, consanguineos, adscendentium tantum et descendendum inter se matrimoniis exceptis, facultatis exercitio inter se prohibitos esse, extorquere quisquam poterit. Vid. illustr. *DARLES Ins Naz. et imprimis Medit. philos. de Grad. prohib.*

c) Ante promulgationem Legis Mosaicae, nulli existebant gradus prohibiti. Quae igitur Deum rationes commouerint, ut noua Lege Iudaeorum consanguineos in nuptiis inuendis restringeret, disquirunt Doctores. Ex his prae ceteris istae placent rationes, quod Deus liberis occasionem, reuerentiam parentibus debitam violandi, praescindere, consanguineos, una domo adoloscens, ab illicito Veneris tentamine coercere, ac denique amplissimos omnium familiarum nempe promouere velle videretur. Cum quibus iamdum

GROTIUS I. B. et P. Lib. II. Cap. V. certo modo confensit.

e) Quod rationes in nota antecedente adductae etiam pro nostrae reipublicae statu fundatae esse videantur, inficias ire non audeo. Ea enim ex ratione, quod licentia promiscuarum nuptiarum occasionem, alias obligationes naturales, quae ex statu propinquitatis aut ex generali hominum ad se inuicem relatione fluunt, violandi, praebere possent; illustr. DARES *loc. cit.* hanc prohibitionem circa nuptias ineundas Mosaicam Iuris naturalis contingentis nominauit. Sed tali modo omnes leges positivae, sapienter determinatae, Iuris naturalis contingentis erunt.

§. XXV.

Oppositionis remotio.

Si quis legis huius Mosaicae auctorem, Deum sapientissimum, nominauerit, atque eas, quas Deus sanctissimus constituit, leges hominem mutare posse, nefas ac horrendum dictu esse opposuerit; haec ipsa, quam veneramus, diuina numinis sapientia tutus ero. Haec enim Ius Naturae ad circumstantias populi Iudaici ita accurate accommodauit, et exinde leges positivas

adeo sapientissimas promulgauit, vt mutatis vllius momenti circumstantiis, lex ista amplius adplicari non queat a); sed potius illa ipsa Dei sapientia mutationem Legis iubere videatur. Leges enim diuinae, quae ex suo fine sunt sapientissimae, tales amplius haud manent, si mutatus reipublicae status alias poscit leges. Sic poenam, lege Mosaica in fures statutam b), apud nos retinere, insipientissimum fore putamus; dum apud nos non auaritia, sed orta ex otio, quo dediti sunt fures, paupertas causa est furtorum frequentiae. Hinc dupli et quadrupli poenam a fure omnibus opibus destituto, quales nostri sunt fures, exigere, idem est ac fures impunitos relinquere, et ad furandum inuitare.

a) Sic cum e. g. Iudaeorum massa sanguinea in felicissimis illis a Deo olim assignatis provinciis ex variis naturae causis ad contagiosam squallidi nominis scabiem inclinaret; omnium sapientissimus legislator Deus non solum carnis porcinae ex Medicorum consensu eiusmodi morbos promouentis, vsum prohibuit; sed etiam immundis, tali contagio hominibus a ceterorum vitae consortio exclusis, varia lauactionum genera lege praescripsit. Quis autem cessan-

tibus

ribus hisee circumstantiis leges hasce ipsas, licet diuinas, hodie apud nos cessare debere negaturus est?

b) *Exod. XXII.*

§. XXVI.

Sed abrupto filum, dum muneris ratio me in patriam reuocans, vltiorem disquisitionem in praesenti haud admittit. Ad aliud igitur tempus prolixiorem huius materiae differo tractationem. Et hoc solummodo addo, nos, dum de legum Mosaicarum valore tractauimus, eas potissimum spectasse leges, quae homines in statu viuentes ciuili concernunt.

PRAE-

DE LEGIS MO... () O ()
 PRAENOBILISSIMO DOCTORANDO
 DOMINO
 GEORGIO GOTTLIEB
 WAGNERO

D. IO. AVGVSTVS HELLFELD.

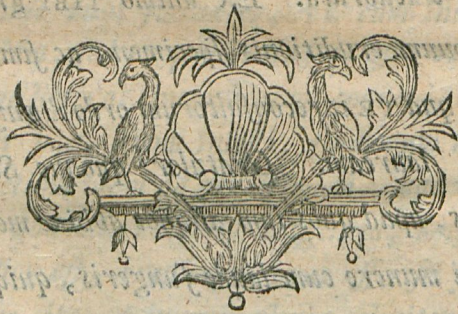
Ex quo, postquam nomen TVVM in tabulas
 academiae nostrae publicas referri voluisti,
 familiaris mihi factus es, TE cum industria
 non solum, sed et prudentia, id est, recto or-
 dine in litteras incumbentem cognoui. Qua-
 propter hac, quam iniisti, studiorum ratione
 TIBI etiam viam ad eruditionem, quae multis,
 multa quamvis adhibita diligentia, longior et
 difficilior est, breuiorem TIBI effecisti facilio-
 remque, ita, ut ingenii gloria celeriter multis
 ante-

antecellere TIBI contingeret. Eius rei testem me habes, postquam intra parietes meos, quid in iurisprudencia efficere possis, multa eaque praeclara dedisti exempla. Pluribus verbis et laudibus vii possem, si humanitas TVA longiores laudes exspectaret; aut res verba desideraret, ac non pro se ipsa loqueretur. Documento satis superque esse potest dissertatio, TVO ipsius Marte elucubrata. Ex animo TIBI gratulor hoc nouum eruditionis specimen, ac simul Doctoris, qua TE iureconsultorum ordo dignissimum putat, lauream. Gratulor quoque Sangerhusanis, apud quos iam aliquot abhinc mensibus Syndici munere cum laude fungeris, qui que TE

E

in

in sinu suo fouere, et studiorum TVORVM
 fructibus perfrui valde laetantur. Caeterum
 quo patriae rebus eruditione, quam TIBI com-
 parasti, insigni longe inseruire possis, valde
 opto, et supremum Numen, quod TIBI concessit,
 animi et corporis vires in dies augeat, auctasque
 quam diutissime conseruet. Vale. Dabam
 Ienae d. xv. Septembr. CIOCCCLV.

Römi

Rönte' ich Dir, werthher Freund, mit unverfälschten Bildern
 Der ächten Freundschaft Reich, und frohe Regung schildern,
 Die Deine Ankunft mir so unverhofft gemacht,
 Daß heute nicht als Lust in Geist und Seele lacht:
 So würde ganz gewiß die Holbe deiner
 Ein Herz voll Zärtlichkeit und seltener Nahrung sehn,
 Die, da Du wiederum, bey längst erwünschtem Glücke,
 In unsern Mauern bist, niemals wird untergehn.

Mit Ruhm erwirbst Du Dir ber Wissenschaften Kronen,
 Die Deiner Jugend Heer, und edlen Fleiß belohnen;
 Du zeigst, daß Dich mit Recht das theure Vaterland,
 Dem Du schon würcklich dienst, zum Sybicus ernant.
 Dein Wohl ist nun gebaut, es steht auf festen Gründen,
 Und Deinen Wünschen fehlt nur noch ein schönes Kind;
 Drum greif bey Zeiten zu, ich weiß Du wirst es finden,
 Und zwar so allerliebste, daß viele weiblich sind.

Hiermit will sich dem Hochgeehrtesten Herrn Ver-
 fasser dieser gelehrten Abhandlung zu beharr-
 lichen Wohlwollen bestens empfehlen, und
 Selbigen zugleich seiner aufrichtigst-ergebener
 Freund- und Dienerschaft gehorsamt versichern
Anton Karl Albrecht von Fischern,
 zum Liebenstein in Meinungischen. Oppon.

* * E 2

Surgit

Surgit in partem mea mens, AMICE,
Gaudii, ac iungit pia vota, votis,
Digna quum praestans TIBI virtus offert

Praemia lauri.

Inuocat summa pietate Numen

Donet vt firmam TIBI sanitatem

Et TVIS adsit faueatque fausto

Omne coeptis.

Sic diu laetus patriam iuuabis;

Rite sic leges Themidos tenebis;

Sic TIBI famam capies perennem

Et decus omne.

His Domino PATRVELI suo aestimatissimo,
quum inter vota et adclamationes Iuris
vriusque Doctor crearetur, effusc lac-
tatus adplaudit

C. F. KLEMMIUS

Sangerh. Thuring.

Oppon.

* * *

ULB Halle

3

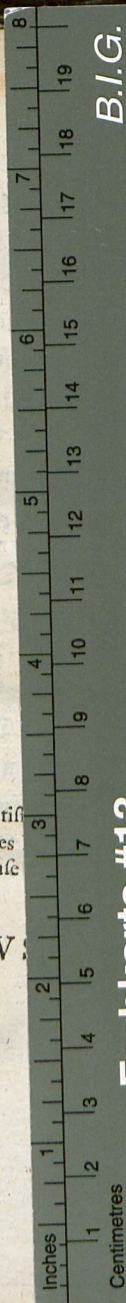
007 469 926

VD 18

B.I.G.

Farbkarte #13

1755, 9te *100*

DISSERTATIO INAUGURALIS

DE
S MOSAICAE
ORE HODIerno *10*

QVAM
ILLVSTRIS FACVLTATIS IVRIDICAE
PRAESIDE
TRI EXCELLENTISSIMO AC CONSVLTISSIMO
AVGVSTO HELLFELD
SAXO-GOTHANO ET ALTENB. A CONSIL. AVL.
DECT. ORDIN. CVRIAE PROV. FACVLT. IVRID.
BINAT. ASSESSORE H. T. FACVLT. IVRID.

DECANO
O GRADV DOCTORIS
D. XVII. SEPTEMBR. AN. MDCCCLV.
DITORIO IVRECONSVLTORVM
NTRA DVBIA ERVDITORVM DEFENDET
AVCTOR
VS GOTTLIEB WAGNERVS
CIVIT. SANGERHVS. SYNDICVS.

LITTERIS SCHILLIANIS. 6)

parif
mes
Fufe

V

